

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทย เป็นสิ่งที่ซบือกว่าชนชาตินั้น ๆ มีความเป็นอยู่และมีวิวัฒนาการความเป็นมาอย่างไร วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของชุมชนหนึ่ง ๆ ซึ่งอยู่รวมกันในที่หนึ่งหรือประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะ (พระยาอนุমানราชธนะ, 2520) ทุกชาติทุกภาษาไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็ก ต่างก็มีศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์ประจำชาติตน ศิลปวัฒนธรรมนี้ เป็นมรดกของสังคมที่จะต้องมีการสืบทอดต่อกันไป ในขณะที่เดียวกันก็มีการเพิ่มพูนเปลี่ยนแปลงแก้ไขและตัดทอนไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของชาตินั้นเอง (เรณู โกศินานนท์, 2535) ชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ และมีความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมที่สั่งสมสืบทอดกันมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปวัฒนธรรม ด้านดนตรี-นาฏศิลป์ซึ่งมีเอกลักษณ์ที่สำคัญเฉพาะตัวอันแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติที่มีมาช้านาน นับเป็นมรดกสำคัญที่สร้างความภาคภูมิใจแก่อนุชนรุ่นหลังเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะมรดกทางศิลปวัฒนธรรมนอกจากจะมีความสำคัญยิ่งในฐานะที่เป็นสิ่งที่แสดงถึงความมีอารยธรรม และความเจริญของประเทศชาติแล้ว ยังเป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของชาติด้วย (กรมศิลปากร, 2534) ยามใดที่จะแสดงเอกลักษณ์ของชาติในเรื่องศิลปะ การแสดงให้คนในชาติหรือคนต่างชาติได้รับชมแล้ว นาฏศิลป์มักจะได้รับคัดเลือกให้นำออกแสดงเสมอ เพราะแสดงได้ในเวลาอันจำกัด ประทับใจผู้ชมในทันที (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2520) นาฏศิลป์จึงเป็นศิลปศาสตร์ของชาติสาขาหนึ่ง อันแสดงออกถึงความมีอารยธรรมที่เจริญมั่นคงของชาติไทย ที่สืบทอด พัฒนาและส่งเสริมกันมา แต่อดีตกาล (ทวีศักดิ์ เสนาณรงค์, 2532) นาฏศิลป์ของชาติไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ นาฏศิลป์แบบวังหลวงหรือนาฏศิลป์ในพระราชฐาน (Court Dance) เป็นนาฏศิลป์ของพระมหากษัตริย์ เจ้านาย เชื้อพระวงศ์ และบรรดาขุนนางต่าง ๆ มีศูนย์กลางอยู่ในวังหรือในเมือง อีกประเภทหนึ่งคือ นาฏศิลป์พื้นบ้าน (Folk Dance) จะเป็นนาฏศิลป์ของชาวบ้าน ไพร่ฟ้าข้าราชการทั่วไป เป็นการร้องรำทำเพลงการละเล่นตาม

ประเพณี ตามเทศกาลงานรื่นเริงต่าง ๆ ของชาวบ้าน ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด หรือในชุมชนในหมู่บ้าน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2532) ถึงแม้จะเป็นศิลปะที่แสดงออกง่าย ๆ เรียบง่าย ๆ ของชาวบ้าน ซึ่งไม่มีพิธีรีตองอันยุ่งยากซับซ้อน แต่นาฏศิลป์พื้นบ้านก็นับได้ว่าเป็นศิลปะที่สูงค่าเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นศิลปะที่เป็นเครื่องสื่อแสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่แบบไทย ๆ ของเราที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันคิดค้นและรักษาสืบทอดต่อ ๆ กันมา แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองและความก้าวหน้าของสังคมในอดีต แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตอันสงบสุข และแสดงให้เห็นถึงความเจริญด้านจิตใจของบรรพบุรุษไทยสมัยนั้น (กรมศิลปากร, 2529) สิ่งที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันคิดค้นขึ้นมา จึงถือว่าเป็นภูมิปัญญาอันสูงค่ายิ่ง ดังที่ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี (2528) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาอันเกิดจากชาวบ้านว่า "ชนเหล่าใดที่ดำรงความเป็นกลุ่มหรือชนชาติหรือประเทศมาเป็นเวลานานต้องมีภูมิปัญญาของกลุ่มหรือของชนชาติ หรือของประเทศ อันอาจเรียกรวม ๆ กันว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) คนปัญญาอ่อนดำรงชีวิตด้วยตนเอง ไม่ได้ฉันทัด สังคมที่ไม่มีปัญญาก็สามารถอยู่รอดได้ด้วยตนเอง ฉะนั้น สังคมที่ดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เป็นเวลาช้านานจะต้องมีภูมิปัญญาของตนเอง" ภูมิปัญญาอันเกิดจากความคิดการกระทำของชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่ได้รับการสืบทอดหลักการ วิธีการและประสบการณ์มาจากอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง โดยมีวิธีการสืบทอดอย่างชาวบ้าน คือ อาศัยการบอกเล่า จดจำ ทำตามครู รู้แบบซึมซับ และรับเพราะความพึงพอใจ (อุดม หนูทอง, 2531) ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน และไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน จะสืบทอดด้วยการถ่ายทอดจากชนรุ่นหนึ่ง ไปยังชนอีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง แต่ในช่วงระยะเวลาศตวรรษที่ 20 ที่ผ่านมานี้ การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมของไทย ประสบปัญหาอย่างมากมาเหตุผลหนึ่งก็เพราะว่าสถานการณ์ของประเทศ และของโลกในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมากทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คนรุ่นใหม่หันไปสนใจวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น ในขณะที่วัฒนธรรมของไทยแบบดั้งเดิมถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการเหลียวแล (สุจิตต์ บัวพิมพ์, 2533) วัฒนธรรมไทยจึงถูกรอบงำจากวัฒนธรรมต่างชาติแทบทุกอย่าง ไม่ยกเว้นแม้กระทั่ง วัฒนธรรมการเล่น การแสดงนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นบ้าน ซึ่งเคยเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของชาวบ้านในชนบท ก็ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงและมีที่ท่าว่าจะสูญหายไป ดังนั้นการอนุรักษ์นาฏศิลป์พื้นบ้านไว้ให้ดำรงอยู่มิให้ขาดสายใยเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอันดับแรก และการสร้างสรรค์พัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อไปเป็นความจำเป็นที่ต้องทำในอันดับต่อมา (ปราณี วงษ์เทศ, 2527) จากการสัมมนาเรื่อง

วัฒนธรรมพื้นบ้าน ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพิชญโลก นคร พันธ์ณรงค์ (2521)

ได้สรุปสภาพปัจจุบันและปัญหาของประเพณีการเล่นพื้นบ้าน มีสาระที่น่าสนใจ ดังนี้

- 1) ประเพณีและการเล่นทั้งหลายตามแบบที่เคยมีมา ปัจจุบันมีน้อยลงมาก 2) การเล่นพื้นเมืองนั้นทุกคนไม่มีส่วนร่วม เพราะจะมีฝ่ายแสดงและฝ่ายดู ฝ่ายแสดงก็แสดงเพื่ออาชีพ
- 3) ค่านิยมของบุคคลทั่วไป เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เห็นว่าการเล่นพื้นเมืองเป็นของล้าสมัย ดังที่กล่าวมานี้จึงน่าจะถือเป็นปัญหาสำคัญที่ควรจะต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพราะนาฏศิลป์และการเล่นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยอย่างโดดเด่น แต่ในสภาพปัจจุบันสิ่งเหล่านี้กำลังจะสลายไปจากความทรงจำของคนรุ่นใหม่ จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์และการสืบทอดวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป สัมพันธ์ ทองสมัคร (2528) กล่าวว่า การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทยจะต้องใช้การศึกษาเป็นพื้นฐาน ซึ่งควรกระทำได้ในลักษณะ 3 ประการ คือ 1) ต้องสอนให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นพื้นฐานก่อนที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมไทยในส่วนรวม 2) ต้องชี้ให้เห็นว่าเราส่งเสริมและสืบทอดวัฒนธรรมไทยไปเพื่ออะไร 3) เราจะมีวิธีอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมอย่างไร

ในปัจจุบันบทบาทของการศึกษาในการถ่ายทอดและอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมจะปรากฏเด่นอยู่ในรูปการสอนวิชาภาษาไทย ศาสนา ประวัติศาสตร์ ดนตรี นาฏศิลป์และอื่น ๆ โดยนอกเหนือจากการให้ความรู้ทางทฤษฎีแล้ว จะต้องให้นักเรียนได้ลงมือกระทำ และได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อฝึกฝนให้นักเรียนรู้จักสังเกต เปรียบเทียบ วิจาร์ณ และเลือกปฏิบัติจนเกิดความซาบซึ้ง เห็นดีเห็นงาม เกิดความนิยมอย่างแท้จริงในสิ่งที่ศึกษาอบรม ซึ่งจะช่วยให้การสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เป็นไปอย่างได้ผล (วินัส สวนสุข, 2534) และในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูจะต้องให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้วยการนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้รู้เห็นและสัมผัสจากของจริงให้มากที่สุด (อัจฉรา ทองพลาย, 2530)

หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นได้ สิ่งที่มีคุณค่าในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ และการประกอบอาชีพต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงเป็นสิ่งซึ่งควรนำมาศึกษา และเรียนรู้ เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์สิ่งที่มีค่าในท้องถิ่นเหล่านี้ไว้ และเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นแหล่งความรู้ในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับโรงเรียนมากที่สุด

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นการสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนในชุมชนนั้น ๆ อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2533 - 2539) ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ด้านการศึกษา ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังนี้...

... เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการศึกษาแต่ละระดับแต่ละประเภท ให้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องและเป็นเครือข่าย เอื้อให้ผู้เรียนและประชาชนได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพ ช่างสาร ข้อมูลที่ต้องการอย่างกว้างขวางตลอดเวลา ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้สมัยใหม่ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี รวมทั้งเห็นคุณค่า และรักษาศิลปะ วัฒนธรรม ตลอดจนเสริมสร้างควมมีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบต่อนานาชาติ มีจิตสำนึกที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ ให้ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคม

สำหรับนาฏศิลป์ ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยจัดให้อยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย วิชาดนตรี - นาฏศิลป์ และกิจกรรมนักเรียน คือ กิจกรรมวัฒนธรรมไทย แต่จากการติดตามผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 พบว่าสิ่งที่ครูละเลยไม่สอนมักจะเป็นส่วนที่เป็นของท้องถิ่น และจากผลการประเมินความก้าวหน้าในด้านคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระดับประเทศ ปีการศึกษา 2527 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยนั้น ครูผู้สอนยังขาดทักษะด้านดนตรี นาฏศิลป์ ส่วนการวิจัยปัญหาการใช้หลักสูตรใหม่ในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ พบว่า ปัญหาของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย คือ ครูผู้สอนมีความสนใจในการสอนวิชาดนตรี นาฏศิลป์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2528) ซึ่งรวมถึงนาฏศิลป์พื้นบ้านด้วย และจากงานวิจัยของ วินัส ส่วนสุข (2534) พบปัญหาของการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม คือ ขาดบุคลากร (ครู) ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะวิชา เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี และวัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่าง ไม่มีผู้ชำนาญที่จะสามารถถ่ายทอดหรือฝึกสอนได้ ดังนั้นการถ่ายทอดวัฒนธรรมภายในโรงเรียนจึงขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ ครูผู้สอนควรทำการศึกษาและทำความเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ลึกซึ้ง เพื่อให้การถ่ายทอดมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอันจะนำมาซึ่งการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไป

จากการศึกษาด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน พบว่า จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดหนึ่งในแถบอีสานใต้ที่มีศิลปะการฟ้อนรำของชาวบ้านเป็นเอกลักษณ์ของตนที่น่าสนใจยิ่ง เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ทำให้กลุ่มชนทั้งสองไปมาหาสู่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน (สมจิตร์ กัลยาศิริ, 2524) จึงทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมและชนชาติ ส่วนด้านภาษาจะมีภาษาที่ใช้เป็นภาษาพื้นเมือง 3 ภาษาคือ ภาษาเขมร ภาษาลาว และภาษาส่วย ภาษาเขมรเป็นภาษาพื้นเมืองที่ใช้กันมากที่สุดในห้องถิ่น ดังนั้นประเพณีวัฒนธรรมตลอดจนการเล่น และการแสดงจึงเป็นของกลุ่มชนที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาพื้นเมืองมากที่สุด เมื่อพิจารณาด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน จังหวัดสุรินทร์จะมีนาฏศิลป์พื้นบ้านที่มีลักษณะและลีลาเฉพาะ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ประเภทที่ 1 ได้แก่ การฟ้อนรำในประเพณีพิธีกรรม เช่น เรือมมมัต เรือมตรุษ ประเภทที่ 2 ได้แก่ การฟ้อนรำในงานนักขัตฤกษ์ เช่น เรือมอันเร เรือมอ้ายย เรือมกระโน็บตอง เรือมจับกรับ เรือมลิเกเขมร และเจรียงต่าง ๆ ซึ่งการฟ้อนรำที่กล่าวมานี้มีต้นกำเนิดที่แตกต่างออกไป บางอย่างได้มีการคิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ บางอย่างเกิดขึ้นมานานและมีการถ่ายทอดต่อกันมาด้วยวิธีการบอกเล่าและจดจำตามครู (เครือจิต ศรีบุณนาค, 2534) หรือสอนกันในครอบครัวและชุมชน ในปัจจุบันบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านนี้เริ่มมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น ขาดการเหลียวแลจากคนรุ่นใหม่ เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ที่ให้ความบันเทิงมีมากขึ้น ผู้มีความรู้ความสามารถส่วนมากเป็นผู้สูงอายุและไม่มีผู้รับช่วง อีกทั้งเทคนิคการสอนตามแบบของชาวบ้านตลอดจนท่ารำต่าง ๆ ยังไม่มีการจดบันทึกไว้ จากเหตุผลข้างต้นจึงทำให้มองเห็นว่า เป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องรีบศึกษาค้นคว้า หาวิธีเก็บรักษาและวิธีถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ให้กับชนรุ่นใหม่ เพื่อให้ศิลปะแขนงนี้ยังคงอยู่ต่อไป

ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูผู้สอนนาฏศิลป์ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ มีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้านาฏศิลป์พื้นบ้าน จังหวัดสุรินทร์ เพื่อจะได้สามารถนำมาถ่ายทอดให้นักเรียนในโรงเรียนได้ จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามครูผู้สอนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม จำนวน 30 คน พบว่า ครูส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้าน เพราะไม่มีความรู้ด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอย่างแท้จริง ไม่มีตำราค้นคว้า ไม่มีทักษะการสอนและไม่รู้วิธีการถ่ายทอด จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยใคร่ศึกษาและรวบรวมนาฏศิลป์พื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ และศึกษาเทคนิคการสอนตามภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อนำมาพัฒนาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน และเพื่อประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังในการนำไปศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนาฏศิลป์พื้นบ้าน ซึ่งมีทำร่ำกำกับเป็นที่นิยมและพบบ่อยที่สุดในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีความเหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา
2. พัฒนาเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านตามภูมิปัญญาชาวบ้าน

ขอบเขตในการวิจัย

1. เนื่องจากนาฏศิลป์พื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ มีมากมายหลายประเภท การวิจัยนี้จึงจำกัดขอบเขตการศึกษาเทคนิคการสอน การพ้องร่ำในประเพณี พิธีกรรม และการพ้องร่ำในงานนักขัตฤกษ์ ตามภูมิปัญญาชาวบ้านเท่านั้น
2. นาฏศิลป์พื้นบ้านที่ศึกษาเป็นนาฏศิลป์พื้นบ้านที่พบบ่อยที่สุดในจังหวัดสุรินทร์เป็นที่นิยม มีทำร่ำกำกับและเหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนาฏศิลป์พื้นบ้าน จังหวัดสุรินทร์ โดยดำเนินการดังนี้
  - 1.1 สัมภาษณ์นาฏศิลป์พื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อให้ได้ครูนาฏศิลป์ที่มีความรู้ ความสามารถในการร่ำ และการถ่ายทอดนาฏศิลป์พื้นบ้าน โดยพิจารณาตามคุณสมบัติดังนี้
    - 1.1.1 เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
    - 1.1.2 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี
    - 1.1.3 เป็นผู้ที่มีบทบาทในการแสดงหรือการถ่ายทอดนาฏศิลป์พื้นบ้านในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
  - 1.2 สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับนาฏศิลป์พื้นบ้าน ด้านประวัติความเป็นมา โอกาสที่ใช้แสดง วิธีแสดง สถานที่ การแต่งกาย ดนตรีที่ใช้และทำร่ำ และสังเกตทำร่ำและเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านตามภูมิปัญญาชาวบ้าน
  - 1.3 ศึกษาทำร่ำเพลงจากเอกสารทั้งชั้นต้นและชั้นรองจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

2. พัฒนาเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านแบบประยุกต์และการทดลอง โดยดำเนินการ
ดังนี้

2.1 พัฒนาเทคนิคโดยประมวลเทคนิคการสอนแบบภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ากับเทคนิค
การสอนนาฏศิลป์ฉบับกรมศิลปากร และวิธีสอนทั่วไปที่เสนอแนะ โดยสำนักงานการประถมศึกษา
สร้างเป็นเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านแบบประยุกต์ที่เป็นการบรรยายแบบเป็นระบบ การใช้
สื่อสมัยใหม่ และเพลงพื้นบ้าน

2.2 สร้างแผนการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้าน 9 ชุด โดยใช้เทคนิคการสอนนาฏศิลป์
พื้นบ้านแบบประยุกต์

2.3 กำหนดตัวอย่างประชากรในการทดลอง ซึ่งประชากรในที่นี้ได้แก่ นักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ โดยสุ่มตัวอย่างประชากรตามลำดับดังนี้

2.3.1 ประชากรที่เป็นนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 600 คน
สุ่มมาร้อยละ 10 ได้ตัวอย่างประชากร 60 คน

2.3.2 แบ่งกลุ่มนักเรียนทั้ง 60 คน เป็น 3 กลุ่ม โดยการสุ่มแบบธรรมดา
(Simple Random Sampling) มากลุ่มละ 20 คน จะได้นักเรียนที่ใช้ในการทดลองกลุ่มละ
20 คน

2.4 ทดลองใช้เทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านแบบประยุกต์กับนักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม

2.5 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวัดผลสัมฤทธิ์ภาคความรู้ และแบบสังเกตที่ผู้วิจัย
สร้างขึ้น ซึ่งเครื่องมือทั้ง 2 แบบได้นำไปทดลองใช้และหาความเที่ยง ความตรงเรียบร้อยแล้ว

2.6 นำผลที่ได้จากการทดลองมาสรุปและอภิปรายผล

3. ประชากร เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังเรียนในภาคเรียนที่ 1
ปีการศึกษา 2537 จำนวน 60 คน ดังนี้

3.1 โรงเรียนเทศบาล 1 "สุรินทร์วิทยาคม" จำนวน 20 คน

3.2 โรงเรียนเทศบาล 2 "วิรัชศึกษา" จำนวน 20 คน

3.3 โรงเรียนเทศบาล 3 "เทศบาลอนุสรณ์" จำนวน 20 คน

สมมติฐานในการวิจัย

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนาฏศิลป์พื้นบ้านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้ง 3 กลุ่ม
ที่ได้รับการสอนตามเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านแบบประยุกต์ซึ่งประกอบด้วยการบรรยายอย่าง
เป็นระบบผสมการบอกเล่าประกอบสื่อสมัยใหม่และเพลงพื้นบ้านมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง
ขึ้นกว่าก่อนการทดลอง

คำจำกัดความ

เทคนิคการสอน หมายถึง ขั้นตอนการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านตามวิธีการของชาวบ้าน
การพัฒนาเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้าน หมายถึง การนำเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านมาพัฒนาให้เข้ากับหลักการสอนและเทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวิชานาฏศิลป์ แล้วสร้างเป็นแผนการสอน นำไปทดลองสอนเพื่อให้ได้ผลของการพัฒนา

นาฏศิลป์พื้นบ้าน หมายถึง การฟ้อนรำที่มีมาแต่ดั้งเดิมและที่ผู้คิดประดิษฐ์ขึ้นจากแรงบันดาลใจ ความรู้ ความคิด และคตินิยมของชาวบ้านในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเรียกการฟ้อนรำนี้ว่า "เรียม" แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) การฟ้อนรำในประเพณีพิธีกรรม หมายถึง การฟ้อนรำเพื่อแสดงความเคารพเทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเช่นสรวงสังเวศ วิทยานผู้ตาย หรือฟ้อนรำติดต่อกับวิทยานผู้ตาย การฟ้อนรำประเภทนี้ ได้แก่ เรียมมมัวต เรียมตรุษ 2) การฟ้อนรำในงานนักขัตฤกษ์ หมายถึงการฟ้อนรำในงานประจำปี หรืองานสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ การฟ้อนรำประเภทนี้ ได้แก่ เรียมอันเร เรียมอายัย เรียมศรีผไทสมันต์

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้าน ที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง หมายถึง การมีประสบการณ์ด้วยตนเอง ทางอ้อม หมายถึง การเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือการเรียนรู้จากสิ่งที่ได้สะสมกันมาเป็นเวลานานในที่นี้ หมายถึง ภูมิปัญญาของชาวบ้านในจังหวัดสุรินทร์ที่มีความรู้ และความสามารถด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน ได้แก่ การฟ้อนรำในประเพณีพิธีกรรมและการฟ้อนรำในงานนักขัตฤกษ์

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์

โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดกองการศึกษา เทศบาลเมืองสุรินทร์ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ โรงเรียนเทศบาล 1 "สุรินทร์วิทยาคม" โรงเรียนเทศบาล 2 "วิรัชศึกษา" และโรงเรียนเทศบาล 3 "เทศบาลอนุสรณ์"

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ทำรำและเพลงพื้นบ้านที่นำมาวิจัยครั้งนี้ เป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวบ้านในจังหวัดสุรินทร์ ที่มีการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันมีทำนองเพลงและจังหวะซ้ำ ๆ ง่ายและทำรำไม่ยากต่อการปฏิบัติของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. นักเรียนทั้ง 3 กลุ่มที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ อยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกันและมีวิถีภาวะใกล้เคียงกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับนาฏศิลป์จังหวัดสุรินทร์ และเทคนิคการสอนตามแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. ได้แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรี - นาฏศิลป์พื้นบ้าน แก่ครูผู้สอนทั้งในจังหวัดสุรินทร์และในจังหวัดอื่น ๆ อันจะก่อให้เกิดผลต่อนักเรียนในด้านความรู้ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อนาฏศิลป์พื้นบ้าน
3. เป็นแนวทางในการปรับวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เข้ากับหลักความรู้ ทางด้านวิชาการอันจะก่อให้เกิดผลการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งเป็นการตอบสนองความต้องการของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
4. เป็นการช่วยรักษา และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย